

A régi Lloyd épület.

Budapest, ápr. 11.

A nemzeti munkapárt költözködésével hamarosan betelik a régi Lloyd-épület végzete s ezzel ismét egy darab régi Budapest eltűnik a föld színéről. A régi Lloyd-épület nagy és nevezetes eseményeknek volt színtere s jelentős történelmi emlékek fűződnek hozzá és kegyeletes érzelmek is — hazánk ama nagyjaihoz, a kik a múlt évszázad történetének legnevezetesebb alakjai közé tartoztak. A Lloyd-klub nagytermében áhitattal mutogatták azt a helyet, a hol valamikor Széchenyi István foglalatoskodott; azt a sarkot, a hol Deák Ferenc ülni szokott; azokat az oszlopokat, a melyekhez a nagy Andrássy támaszkodni szeretett beszélgetés közben; azt az asztalt is, a hol Tisza Kálmán, a generális, esténként Jókai Mór társaságában kártyázni szokott néhány meghitt régi hívével. Minderre most ráteszi kezét a könyörtelen csáky, a mely rombolja a régit, hogy újat lehesen építeni nyomában.

De azt kevesen tudják, hogy valamikor mágnás-kaszinó is volt a régi Lloyd-épületben, sőt hogy ott született egyik legkedveltebb nemzeti táncunk, a ma már sokfelé sajnos elhanyagolt, vagy eredeti formás szépségéből kiforgatott *csárdás*. A legnagyobb magyar, Széchenyi István gróf volt ennek is uttörője.

Podmaniczky Frigyes báró *Naplótörredékei*-ben találjuk ennek az alakulásnak részletes leírását s talán nem lesz érdektelen, ha ez alkalommal közöljük Podmaniczky följegyzéseit, a melyek ama kornak is érdekes társadalmi rajzát adják.

*

A negyvenes években a fővárosban magyar zenét, de azt is nagyon rosszat, legföljebb a legrosszabb hirben állott „Két pisztoly“-ban és „Zrinyi“-ben hallhatott néha az ember, de ezekbe nem volt tanácsos bemenni. Hiszen még akkor Pestnek egy állandó cigányzenekara sem volt.

Az elsőrendű közhelyeken és multságokon pedig csak a „Walzer“ volt a kedves tánc s minden tánckedvelő ember az éppen akkor divatba jött francia-négyest tanulta, s ha tudta, táncolta.

Azon időben Pest városa közönségének, Széchenyi István gróf által kezdeményezett főúri, akkoron a régi Lloyd épületben, a jelenlegi szabadelvűkör helyiségében elhelyezett kaszinó utján két oly kitünő intézménye volt, melyet a bécsiek is irigylettek.

Az egyik volt a nemrégén alakult főúri (mágnás) kaszinó fényes nagytermében a nagy böjt ideje alatt minden vasárnapon déli 12 órától délutáni fél kettőig tartani szokott, s különösen Festetich Leó gróf zeneműértő fáradozásai nyomán létrejött „vonónégyes“, „Streich-kvartet“, melynek első két tagja Kohn és Schlesinger mint primhegedűsök egy brácsa s igen jeles cselliszta kíséretében kizárólag klasszikus zenedarabokat valóban remekül játszottak. Ha némelykor a szintén klasszikus csellójátékaról nevezetes öreg Wagner is melléjük szegődött, e kvintett zenéje s játéka még sokkal remekebb s elragadóbb volt. — Sok bécsi zenész-notabilitás és zenekedvelő nagy ur s külföldi jött le egy ily hangversenyt meghallgatni. Egy sem bánta meg, ösmerekséget kötöttek az öreg Tomala Ferdinánd (akkor Pesten egyedüli) zeneműtáros közvetítése mellett a mi embereinkkel és valamennyien meglepetve és nagyon megelégedetten mentek haza.

A másik volt az ugyane főúri kaszinónak gazdagon díszített helyiségeiben a farsangon át csütörtöki napokon tartani szokott fényes kaszinóbálok.

1838-ik évi márciusi pesti árvíz által tett iszonyu rombolások után a rendkívüli segéllyel és áldozatokkal foganatosított országos és hatósági intézkedések által az azon év végéig volt kilenc hónap alatt a főváros oly állapotba helyeztetett, hogy kivált a Belyárosban és Lipótvárosban csakis az újtér és a Bályvány-utca sarkán részben leomlott, Dera-féle ház falai jelezték ama nagy katasztrófát s a társadalmi viszonyok is olyanok voltak, hogy az 1838. év végén már az 1839-ik évi farsangon nyilvános multságok is rendezettek és hirdettettek. E farsangra a főúri kaszinó is három bált határozott, melyekre az elegáns kiállítású díjnélküli meghívó-jegyek jó előre osztattak ki, s igen nagy megtiszteltetésnek vehette az, a ki e mágnási kaszinónak tagja nem volt, ha ily meghívást kapott.

Abban az időben nemcsak az országnak, de a fővárosnak is legelső és legnagyobb embere Széchenyi István gróf volt, a ki azért is, mert az ő általa tervezett Lánchidnak munkája csak az 1838-ik év végén kezdetett meg, ekkor Pesten időzött s az első kaszinó-bálon nejevel, Seilern Kreszcenciával szintén jelen volt.

A magyar arisztokráciának legkitünőbb családjai s tagjai s a vidéki nemességnek elsőbbségei, ugy szintén a fővárosi közönségnek válogatott családjai s egyes tagjai alkották a rendkívül fényes és előkelő bál közönséget, s az ember egy tündérpalotában képzelhette magát, midőn a ragyogó nagy kristálycsillárokból százanként égő viaszgyertyákkal világított s oly dusan díszített nagyterembe s a szint oly ragyogó és gazdagon butorozott mellék-társalgótermekbe lépett.

Ott voltak a főúri rendnek festeni méltó szépségű férfi alakjai: Károlyi György gróf, Vay Miklós báró (Tabulae báró), Wenckheim Béla báró és fivére, Wenckheim László báró, Dessewffy Emil gróf, fivére Dessewffy Aurél gróf és a tüzes-táncu Dessewffy Marcell gróf, Teleki László gróf, Almássy Mór gróf és a többi Almássy grófok és nemesek, az egyik, mint huszárkapitány, Nákó János gróf, Zsedényi Edvárd, Eckstein Rudolf stb.

Az ifjabb nemzedékből: Batthyány Károly gróf, Serényi László gróf (magyar helytartósági fogalmazók), Eötvös József báró öccsével, Orczy István báró, Lónyay Menyhért és fivére, Lónyay Albert, Trefort Ágoston, Prónay István báró, a festőművész, Almássy Pál, utóbb az 1848—49-iki nemzetgyűlés alelnöke, ifj. Szilassy József, Szepessy báró, Balassa Antal báró, Gorove István stb., ugy szintén számosan a fővárosi elsőrendű, még tanuló ifjakból és az akkor Pesten tartózkodó jurátusokból kiválogatott elegáns tagjai mint táncosok.

Valamint a férfivilágnak Széchenyi István, szintugy a női arisztokráciának és a nagyszámu

magas női fényes társaságnak legelső és legünnepel-
tebb főszemélye neje, Széchenyi Istvánné grófné
volt, a ki e bála a legdrágább csipkével dugazda-
gon díszített tiszta fehér ruhában és szemet kápráz-
tató fényű nagyszerű briliánt ékszerrel jelent meg
s a táncterem jobbra-vezető ajtaján át a három tár-
salgó női terem utolsójában foglalva helyet a női
társaság legelőkelőbbjeivel társalgott s az ismerős
főurak tisztelkedéseit fogadta.

Valóságos fejedelmi alak, kinek szép és nemes
arcából a méltóság érzete mellett a legszelidebb és
megnyerő szívettség és nyájasság sugárzott.

Ott voltak az akkor Pesten időző mágnások-
nak nejei, ezek közül sokan leányaikkal s köztük
az ujszászi Orczy Györgyné báróné, született Be-
rényi Erzsébet grófnő is (a jelenlegi miniszter a la-
tere édesanyja) rendkívül kedves és igen szép leá-
nyával, Orczy Eliz baronesszel, most Esterházy
Lászlóné grófné.

A nemesi és fővárosi polgári osztály szintén
bőven volt képviselve. Ott voltak a Sziszányi-nővé-
rek (ezek egyike Rokonczy Lipót ezredes, másika
Urbán Gyula aradi birtokos, a legifjabbik pedig
Leiningen gróf honvédtábornok aradi vértanunak
lett nejevé), Takácsy Helén, a Kappel bankár leánya
(később Lónyay Menyhért neje), a szépségéről hi-
res Fellner Adél bárónő, utóbb Almayné, s különö-
sen a Rosthy-nővérek, kik közül az idősebb, Ágnes,
Eötvös József báró, az ifjabbik, Ilka, Trefort Ágost-
on neje lett. Rosthy Ágnesre egy előkelő vasas lo-
vassági százados azt az igen találó megjegyzést tette
(németül), hogy „bájos tekintetéből egy mennyor-
szág néz ki“.

Gyönyörű volt a bál, fényes a társaság, szebb-
nél-szebbek voltak a nők, elegánsak és izlésesek az
öltözékek, s óriás értékűek az ott láthatott ékszerek.

Föltűnő szépségű két leánya volt Kubinyi
Amália özvegy Földváry Miklósnénak, Földváry
Etelka és Földváry Laura, kik a közel fekvő Péteri-
ben lakva, e bálakat rendszerint meglátogatták s bá-
jos szépségük mellett nagyon jól választott toalett-
jük, mindenekfölött pedig nagyon szép és szabályos
táncuk által tűntek föl. Ezek a francia négyest nem
mint a mostaniak csoszogva s lépdelve, hanem a
legszebb lépésekkel s a chassezeróisét és szőlőt gyö-
nyörű pedmentokkal s egyáltalán sok bájjal és kel-
lemmel táncolták.

Négy kolónban járták a francia-négyest, de
mindig annak a kolónnak volt legtöbb nézője, mely-
ben a Földváry-nővérek táncoltak.

A bált egy ifju grófnéval Almássy Móric gróf
nyitotta meg s egy röviden tartott keringő után jár-
ták egymásután a táncrendben megjelölt táncokat,
melyeknek minden másodika francia-négyes volt.

Bekövetkezett a szünóra s a táncteremben volt
garde des damesoknak egy része az éttermekbe, más
része pedig és a kissé elfáradt táncosnők a társalgó
melléktermekbe vonultak, a férfiak pedig, a kik
eddig a társalgó-terekben levő nőket mulattatták,
helyt adva a bejövőknek kijöttek a táncterembe.

Széchenyi István gróf a középső nagy csillár
alatt megállván, egy véle ismerős tisztességes koros
ur mély bók mellett azt mondá neki:

— Excellenc, még ily szép bálja nem volt ka-
szinónak egy sem s az a francia-négyes valóban na-
gyon szép tánc.

Mire a gróf azt válaszolá:

— Valóban szép a bál is, a francia-négyes is,
— s azután, mintegy az egész társasághoz intézet-
ten, kissé emeltebb hangon ezt fevé hozzá: — Ha-
nem, uraim, különös dolog előttem, hogy itt szebb-
nél-szebb idegen táncokat táncolnak, de a legszebb
táncot, a mi magyar táncunkat nem!

— Nincs a táncordnungban! — szólott egy erős
hang a sokaságból.

— Éppen az a hiba! — válaszolt a gróf arra

fordulva, a honnan a hang jött — s én nem értem, miért ne lehetne itt a magyar táncot szintugy járni, mint azokat a többieket?

Széchenyi — kivált abban az időben — oly ember volt, kit csak ritkán lehetett magában látni, tisztelőiből s híveiből mindig volt — bár merre fordult vagy ment — kísérete környezte. Így volt most is legbizalmasabb ösmerőseitől körülvéve és az előbbi fölszólamlása után környezete a kíváncsiakból még háromszorosra szaporodott.

— Was ist dort?

— Was spricht Seine Excellenz?

— Vielleicht über die Kettenbrück-Akzidenz...

— Mi van ott barátom?

— Nem tudom, kivel táncolsz most?

— Uramöcsém, kérem, tudja meg már, vajjon mi történik ott a nagy tömegben?

Ilyen s ehhez hasonló kérdéseket lehetett hallani, de a valót csak a közelállók hallották s tudták.

A grófnak utolsó kérdésére mellette állott egyik ismerőse azt jegyezvén meg, hogy a magyar táncot nem minden ember képes ugy megtanulni, hogy azt bálókban is táncolhassa, a gróf még emel-
tebb hangon azt felelé:

— Ez való, de én, uraim, nem azt a táncot, az ugynevezett magyar szótót értem és óhajtánám ide behozni, hanem azt a gyönyörű kedélyes táncot, a melyet a mi népünk odakünn a falukon táncol, — s magakörül nézve, folytatá — ha itt pár perccel ez-
előtt negyven pár elért francia-negyest táncolva, miért ne férhetne meg itt az a negyven pár magyart táncolva?

Csönd lett, nem szólt senki, de a gróf környe-
zetéhez fordulva kérdezé:

— Ugyan, uraim, nem ismernek valakit, az itt levő ifju urak közt, a ki a magyar táncot el tudná most itt a szünóra alatt járni?

— Orczy Pista! — kiáltott föl valaki nagyon éles hangon a tömegben.

A gróf nem értette, hogy mit jelentsen ez, de megmagyarázták neki, hogy az ifju Orczy István igen jó magyar táncos s nagyon szépen és népiesen tudja járni a gyöngyösi kapás legények táncát.

— Ez kell nekem, — szólalt föl a gróf élén-
ken s ösmerőseitől tudakozá, vajjon nem tenné-e meg a báró azt, hogy egy rövid táncot eljárna?

Egy ifju mágnás, Orczy bárónak bizalmas ismerőse, beszaladt az első társalgó-terembe s a bárót karonfogva, pár perc alatt a gróf elé vezette s köl-
csönös rövid köszöntés után a gróf igen nyájas han-
gon mondá a bárónak:

— Hallom, hogy uramöcsém szépen táncolja a mi népünk táncát.

— Én csak a gyöngyösi kapások táncát tudom, — vágott közbe a báró.

— Éppen ezt óhajtom éni! — szólt a gróf de-
rülten — Vajjon nem lenne-e szives egy pár lejtés-
el nekünk itt azt a táncot bemutatni?

— Igen szivesen, — felelt a báró nyájas mo-
ollyal, nem tudva mi akar ebből lenni, — de hol a nuzsika? — tevé hozzá.

Mind egymásra néztek, szótlantul, de mihamar gyanaz az ifju mágnás fölkiáltott a zenekarhoz:

— Morelli! Seine Excellenz lasst fragen, ob sie einen ungarischen spielen könnten?

— Ja, zu dienen, Excellenz, ich habe aber die loten nicht mitgebracht.

— Also lassen Sie's holen! Sinds weit von hier?

— Nein, ich bitte, hier im Hause im zweiten tock.

— Also nur g'schwind, — s valóban igen rö-
vid idő alatt elhozták a kótákat, kiosztották a parti-
ra egyes füzeteit és ráhúzták, vagyis hogy ne rá-
almaznak, el kezdték játszani Biharinak egymagá-
an véve klasszikus palotás magyarját, de melyen-
sak ugy lehetett volna táncolni, ha azt egy jobb-
éle, de vidéki cigánybanda játszotta volna.

Szegény Bihari, be jó, hogy egy ölnyi vastag-
águ föld van koporsód fölött!

Húzták-húzták, a német zenészeknek majd ki-
üledt a szemük, ugy nézték a kótákat, de biz an-
yak nem volt sem füle, sem farka, sem értelme, ugy
ogy a báró némi várakozás után mosolyogva e
zavakkal fordult az átellenében álló elkomorodott
grófhoz:

Excellenciád, ezen táncolni nem lehet! — s

meglátszott rajta, mennyire hiányzanak neki azok az egyszerű gyönyösi cigányok.

— Magam is úgy látom, — válaszolt a gróf — de az nem baj; a legközelebb!

Egy éleshangu fölkiáltás szakította félbe a gróf beszédét, mert a szatmármegyei hirneves alispán Kendének a fia Kende Pista, egy szép magas nyúlánk természetű s aux quatre epaingles mindig nyalka jurátus, kit e dolog későbbben is nagyon érdekelt, fölkiáltott a zenekarra Morellihez:

— Kennen si Martinovics?

— Bitte tausendmal um Entschuldigung, kann aber wirklich nicht dienen, válaszolt zavartan a német karmester.

De ugyanazon percben megszólalt a karzaton Morellinek szekondhegedüse, egy fekete bajszu és szakálu magyaros kinézésű, még fiatal ember s illemteljes hangon magyarul mondá: „Instállom alá-san, én tudom a Martinovics nótáját kóta nélkül is, ha méltóztatnék parancsolni, elhuzom.“

— Bravó, bravó! helyes! jól van! ide veled hadd halljuk hát, — kiabálták a gróf szándékát már sejtett ifjak.

Széchenyi gróf az eddigiek által némileg feszélyezve, ott állt, szótlantul, szemben vele az ifju báró s közülük a magyszámu férfiközönség várva az eredményt.

A gróf nyájasan fordult Orczy báróhoz eme szavakkal: „Ha ma nem sikerül, megcsináljuk a jövő bálban.“

Orczy báró udvarias fejhajtással „igen“-t látszott mondani.

De ezalatt a feketeszakálu hegedüs hamarjában megmutatta saját hegedüjén a pápaszemes német muzsikuskoknak, hogy melyik hangnemből kísérik s fölkerlte, hogy ne rángatva, hanem mint a cigányok, vontatva, huzva, cigányosan kontrázzanak neki.

Ez gyorsan megtörtént s rövid néhány percmulva a rögtönzött primhegedüs csakugyan ráhuzta, még pedig magyarosan a Martinovics nótáját, de bizony, a mint először játszották, az sem ért sokat, de már a másodszeri játszásnál annyira belejöttek a német kontrások, hogy Orczy báró maga mondta a szó nélkül álló grófnak:

— Megpróbálom!

— Egy kis helyet kérünk! — szólt a gróf fenhangon s maga is néhány lépéssel hátrább ment, a közönség pedig egy tojásalaku hosszas üres tért alakított a terem közepén, melynek felső végén a gróf, közepén pedig Orczy báró, táncra készen állott.

Ezalatt a zene annyira megjavult és összevágó lett, hogy mihamar Morelli is neki hevülve fölvette hegedüjét, a többiekkel együtt ő is játszott.

Orczy báró középmagasságu, nagyon csinos, magyaros természetű, könnyü testalkatu, kedves nyájas arcu alak volt — 1848-ban esett el a rácok elleni hadjárat alkalmával — mozdulatai, lejtései fesztelenek, tánca kellemetes, mérsékelt, nem tulkomoly, de nem is tulpajkos. Tökéletesen ösmerte a magyar tánchoz kívántató melakomolyságnak és a nélkülözhetetlen vidorságnak határait, s tudta, melyik lejtéshez melyiket, s mely mértékben kell alkalmaznia Tánca hü képe volt a falusi legények táncának, melyet a tánckör szélein körüllejtve és bokázva a legnobilisabb elegáns uri modorban mutatott be.

Tánca gyönyörű volt, s a mint a zene időről-időre mindig javult, ő is mindig derültebb arccal s jóval kedvvel járta, úgy hogy utoljára maga is neki melegedett s ugyancsak megrakta!

Tánca végeztével általános meglegedés mellett zajos taps tört ki. Széchenyi gróf pedig, a ki eddig szótlantul, de gyönyörködve nézte a szép táncot, lekötelező nyájas szavakkal kérte fel az ifju bárót, hogy ha ezt a szívességet megtette, tegye meg még azt is, hogy válasszon egy táncosnót s azzal mutassa be a magyar páros táncot.

A báró készséggel futott be az első szomszéd társalgó-terembe, a hol nagynénje, a báróné, egy szintén igen szép magyaros szabásu női alak — családjá tagjaival s ösmerőseivel ült — s onnan édes anyja mellől gyönyörű szép hajadon saját unokahugát, Orczy Elise baroneszt hozta karján a csak most elhagyott tánckörbe, előbb karcsu derekán átölelve, jobbra-balra többször megfor-

gatta, véle helyben állva bokázott s nemsokára karjai közül szabadon és külön, többnyire egymással szemben lejtve a kör szélén gyönyörűen járták el a páros táncot.

A baronesz klasszikus példánya volt a teljesen magyar szabásu női kerekded szép arcoknak és alakoknak, nem magas, de karcsu, szép természetű, áncsa könnyű, mint egy pillangó röpte s mintegy akkor a leányok ünnep vagy bál alkalmával rövid ujju ruhaderekat viseltek, valahányszor áncosa magához karolta vagy forgatta, vagy egy helyben bokázott vele, ott nyugodott gyönyörű tét gömbölyű fehér karja vállán vagy (fekete rakkba bujtatott) karján s mint folytonos derült légeről és jókedvéről, sikerült tréfáiról ismert, s éppen úgy, mint bátyja, István báró, mindenki által szeretett alak s a fővárosi összes társaságoknak kedveltje, midőn észrevette, hogy a közönség eme (valóban meglepően szép) táncból el van ragadtatva, hogy a falusi táncot és a porleányok szokásait még hivebben adja, megtette azt a pajkosságot (a minék nagy mestere volt), hogy kötője nem volt, báli ruhájának elejét finom ujjainak legesleghegyecskéivel s a falusi lányok finnyáskodását nagyon sikerülten utánozva, kötény gyafránt csipte össze, s nekiderült kedvvel utánozta a falusi leányokat, s e mellett oly csintalan arccal és bátyjára irányzott pajkos kacsintással siklott ki táncosának ölelése elől, hogy nemcsak a gyönyörrel eltelt társaság, de még saját bátyja is kedves kacajra fakadtak, e nagyon jól sikerült pajkosságon.

De kitűnően ügyes táncosa nemsokára elfogta, karjaiba ölelte s jobbra-balra jól megforgatva, nyájas fejhajtás után a közönség és az ifjuság viharos tapsai közt hugát a társalgóterembe édesanyjához visszavezette.

A gróf az első legénytáncot komolyan és nagy meglepéssel nézte, de midőn a fiatal báró gyönyörű hugával ily szépen és népiesen járták el a magyar nép táncát s az éppen olyan volt, milyennek ezt ő óhajtotta, boldog volt s vastag szemöldjei s bajusza dacára is meglátászott arcán a gyönyörködésnek és teljes elégtételnek és egyelőre sejtett siker és elégtétel érzetének kifejezése. Számítása sikerült.

Ritkán láthatták őt oly derült arccal. A gróf nyájas szavakkal köszönte meg az ifju bárónak szivességét s vele kezét szorítva mondá: „Ez az én táncom.“

Azután a közönséghez fordulva kérdezé:

— És hát miért ne lehetne ezt a táncot itt is és mindenütt táncolni.

A kezdet megvolt.

A következő bálban a Kende Pista buzgólkodása mellett már nyole pár táncolta az ifju báró Orczy testvérpár mellett a páros táncot, s Széchenyi gróf ismét gyönyörködve nézte őket, de meglátászott rajta, hogy több párra számított.

A harmadik bálban már husz és egynéhány pár állott ki, s mintegy bizonyos okból a főuri kaszinó még egy negyedik bált is rendezett, az e bálra